

Podpora studentů se specifickými potřebami

Příručka pro akademické pracovníky
Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně

 Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

© Gabriela Vojtěšková, 2021

Název: Podpora studentů se specifickými potřebami

Příručka pro akademické pracovníky Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně

Autoři: Mgr. et Mgr. Gabriela Vojtěšková

Vydavatel: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, www.nakladatelstvi.utb.cz

Grafická úprava: MgA. Dušan Wolf

Obálka: MgA. Kristýna Londinová

Fotografie: J. Salač, archiv autorky

Pořadí vydání: První

Vydáno elektronicky

Rok vydání: 2021

ISBN 978-80-7678-022-4

PODPORA STUDENTŮ SE SPECIFICKÝMI POTŘEBAMI

**Příručka pro akademické pracovníky
Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně**

Příručka je určena pro akademické pracovníky Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Naleznete zde základní zásady komunikace, přístupu a doporučení pro výuku týkající se studentů se specifickými potřebami.

Centrum pro studenty se specifickými potřebami
2021

OBSAH

	Úvodní slovo	7
<hr/>		
1	Kdo je student se specifickými potřebami	8
2	Servisní opatření poskytovaná studentům	8
3	Centrum pro studenty se specifickými potřebami	10
4	Akademičtí pracovníci & Pravidla inkluzivního vzdělávání	10
5	Student se zrakovým postižením	13
5.1	Jak správně komunikovat s nevidomým studentem	13
5.2	Jak správně komunikovat se slabozrakým studentem	14
5.3	Co je třeba dodržovat při výuce studenta se zrakovým postižením	15
5.4	Příklad doporučení pro výuku studenta se zrakovým postižením	16
6	Student se sluchovým postižením	17
6.1	Jak správně komunikovat se sluchově postiženým studentem	17
6.2	Co je třeba dodržovat při výuce studenta se sluchovým postižením	18
6.3	Zásady správného odezírání při výuce	20
6.4	Příklad doporučení pro výuku u studenta se sluchovým postižením	21

7	Student s tělesným postižením	24
7.1	Jak správně komunikovat s tělesně postiženým studentem	24
7.2	Co je třeba dodržovat při výuce studenta s tělesným postižením	25
7.3	Příklad doporučení pro výuku u studenta s tělesným postižením	25
8	Student se specifickými poruchami učení	28
8.1	Jak správně komunikovat se studentem s dyslexií	28
8.2	Co je třeba dodržovat při výuce studenta s dyslexií	28
8.3	Příklad doporučení pro výuku studenta s dyslexií	29
9	Student s poruchou autistického spektra	29
9.1	Jak správně komunikovat se studentem s autismem	30
9.2	Co je třeba dodržovat při výuce studenta s autismem	30
9.3	Příklad doporučení pro výuku u studenta s autismem	31
10	Student s jinými obtížemi	33
10.1	Jak komunikovat se studentem ve zhoršeném psychickém stavu	33
10.2	Co je třeba dodržovat při výuce studenta ve zhoršeném psychickém stavu	34
10.3	Příklad doporučení pro výuku studenta s jinými obtížemi	35
<hr/>		
11	Závěr	37
12	Zdroje	37
13	Seznam obrázků a zkratk	38

Informace o systému podpory studentů se specifickými potřebami

Zaměstnanci Centra pro studenty se specifickými potřebami jsou Vám osobně k dispozici v konzultačních hodinách, které jsou v aktuálním znění uvedeny na webových stránkách UTB. Kdykoliv se na ně můžete obrátit telefonicky či přes e-mailovou korespondenci. Rádi Vám poskytneme metodickou podporu, konzultaci či intervenční servis a zodpovíme Vaše dotazy.

Webové stránky: <https://akademickaporadna.utb.cz/>

E-mail: spcentrum@utb.cz

Telefon: 730 553 347

Směrnice rektora: Podpora uchazečů a studentů se specifickými potřebami na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně, v platném znění (včetně příloh).

Úvodní slovo

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně (dále „UTB“) prochází v souvislosti s reformními změnami českého vzdělávání podstatnými proměnami v charakteru vzdělávání osob se specifickými potřebami. Hovoříme o společné neboli inkluzivní edukaci, kdy všichni studenti mají plnohodnotné právo na vysokoškolské vzdělání, které pro ně často představuje jednu z nejdůležitějších životních hodnot. Centrum pro studenty se specifickými potřebami eviduje každým rokem stoupající počet studentů se zrakovým, sluchovým, pohybovým postižením, specifickými poruchami učení, poruchami autistického spektra či psychickými obtížemi. Vnímáme proto jako zásadní poskytnout akademickým a dalším pracovníkům UTB bližší informace o přístupnosti studijního prostředí, podpoře, službách a servisních opatřeních pro studenty se specifickými potřebami (dále „student se SP“) ve stručné a přehledné formě.

Věříme, že se předkládaná příručka stane Vaším pomocníkem pro efektivnější komunikaci se studenty. V jednotlivých kapitolách naleznete přehledný a systematický výčet užitečných rad, jak přistupovat ke studentům s různým typem postižení a jak je metodicky vést při výuce. Všichni zaměstnanci UTB jsou v případě kontaktu se studentem se specifickými potřebami povinni jednat nediskriminujícím, respektujícím způsobem a zároveň se předpokládá uplatnění nejvyšší možné míry participace a samostatnosti studenta při plnění vlastních studijních povinností.

Metodický materiál volně navazuje na publikace *Metodická příručka pro studenty UTB aneb máme spolužáka se specifickými potřebami* (Hanková & Kasáčková, 2018) a *Průvodce pro studenty se specifickými potřebami na UTB aneb na co mám nárok při studiu* (Vojtěšková et al., 2020), v nichž naleznete ucelené a podrobné informace týkající se této problematiky.

Autorka

1. Kdo je student se specifickými potřebami

Studentem se specifickými potřebami se pro účely této příručky rozumí jedinec se zdravotním postižením, který studuje na UTB. Postižení studenta může mít vliv na proces přijímání ke vzdělávání, zpracování nebo redukci informací potřebných ke studiu a vyžaduje k úspěšnému průběhu studia modifikaci studijních podmínek, odstranění fyzických překážek, případně jiné úpravy studia. „Být odlišný neznamená být nenormální.“

Kategorie studentů se SP (dle pravidel MŠMT):

A. Student se zrakovým postižením

- A1. uživatel zraku
- A2. uživatel hmatu/hlasu

B. Student se sluchovým postižením

- B1. uživatel mluveného jazyka
- B2. uživatel znakového jazyka

C. Student s pohybovým postižením

- C1. postižení dolních končetin
- C2. postižení horních končetin

D. Student se specifickými poruchami učení

E. Student s poruchou autistického spektra

F. Student s jinými obtížemi

2. Servisní opatření poskytovaná studentům

Rozsah podpory a nároků na uplatňování servisních opatření vyplývá z funkčních dopadů zdravotního postižení studenta na studium:

- časová kompenzace,
- individuální výuka,
- zpracování studijní literatury,
- osobní asistence,
- studijní asistence,
- přepisovatelský servis,

- zapisovatelský servis,
- tlumočnický servis,
- prostorová orientace,
- režijní opatření,
- podpora akademického psaní,
- podpora v oblasti cizích jazyků,
- podpora studentských mobilit,
- podpora v rámci odborné praxe,
- mentoring,
- technické a technologické zázemí,
- individuální/specializovaná studovna,
- výpůjčky notebooků a speciálního vybavení,
- psychologické poradenství,
- sociální poradenství,
- kariérové poradenství.

obr. 1 → Prostorová orientace

3. Centrum pro studenty se specifickými potřebami

Centrum pro studenty se specifickými potřebami (dále „Centrum“) je celouniverzitní pracoviště, které zajišťuje podporu studentům se SP. Společně s psychologickou a sociální poradnou je součástí Akademické poradny UTB. Hlavní činnosti, které Centrum zajišťuje:

- konzultační a poradenská činnost,
- úprava podmínek přijímacího řízení pro uchazeče o studium,
- úprava podmínek v průběhu studia a při závěrečných zkouškách,
- funkční diagnostika - posouzení míry specifických potřeb studenta, které mají dopad na studium,
- evidence studenta do Centra,
- asistenční služby,
- organizačně-technické zázemí,
- speciální informační technologie,
- přístupnost vnitřních informačních systémů,
- technická přístupnost studia a studijních materiálů,
- digitalizace studijních materiálů,
- titulkování videozáznamů,
- bezbariérové prostory,
- organizace vzdělávacích akcí v oblasti speciální pedagogiky,
- metodické zázemí pro zaměstnance UTB,
- spolupráce napříč všemi fakultami,

4. Akademičtí pracovníci & Pravidla inkluzivního vzdělávání

- rovný, nediskriminační přístup ke všem studentům,
- modifikace studijních podmínek a současně nesnižování studijních nároků na studenta se SP,
- respektování doporučených postupů při výuce zapsaných v IS STAG,
- zohledňování specifických potřeb studenta v oblasti komunikace,

manipulace s informacemi a provádění dalších činností přímo souvisejících se studijními a výzkumnými aktivitami,

- zpřístupnění informací a studijních materiálů v předem dohodnutém čase, v případě potřeby jejich adaptace do přístupného formátu,
- spolupráce se zaměstnanci Centra (odborný pracovník, fakultní koordinátor, tutor), konzultace možností řešení při studiu,
- vstřícná komunikace se studenty se SP, dohoda na individuálních potřebách a vzájemné spolupráci, ideálně vždy na začátku semestru,
- možnost častějších konzultací se studentem.

obr. 2 → Inkluzivní přístup

SPRÁVNÝ PŘÍSTUP	NEVHODNÝ PŘÍSTUP
Studenta se ptáme na způsob poskytování podpory individuálně (např. v pracovně, po skončení výuky)	Studenta se nikdy neptáme na způsob poskytování podpory či na jeho postižení ve výuce, před spolužáky nebo veřejně
Mluvíme o „studentovi se specifickými potřebami “	Nemluvíme o studentovi např. jako o „postiženém“, „hendikepovaném“
Pomoc studentovi nabídneme (ideálně na začátku semestru) a dohodneme se na formě podpory)	Pomoc studentovi nevnučujeme
Při výuce se řídíme doporučením pro výuku v IS STAG	Doporučení v IS STAG si přečteme jen tehdy, když nás o to student požádá
Na formě zkoušení/zápočtu se domluvíme se studentem individuálně a v předstihu . Respektujeme doporučení v IS STAG	Na formě ověřování znalostí se nedomlouváme až při samotném zkoušení . Studenta neoslovujeme před skupinou spolužáků
Vůči studentovi se chováme přirozeně a otevřeně	Vyhňeme se projevům lítosti či přehnané péče vůči studentovi
Snažíme se být studentovi podporou a dáváme najevo svůj zájem	Neignorujeme ani nebagatelizujeme studentovy specifické potřeby
Při rozhovoru se studentem stojíme či sedíme přímo před ním	Při rozhovoru se netočíme ke studentovi zády
I když má student asistenta, komunikujeme vždy nejdříve se studentem , který se rozhoduje sám za sebe a nese zodpovědnost za své studijní záležitosti	Asistent nejedná a nerozhoduje za studenta , při komunikaci mu nedáváme přednost před samotným studentem

obr. 3 → Přístup ke studentovi

5. Student se zrakovým postižením

Strategie a zásady komunikace se mohou lišit v závislosti na rozsahu zrakové ztráty studenta. Obecně se doporučuje těmto studentům v průběhu komunikace popisovat či představovat scény, situace a děje odehrávající se v bezprostředním okolí, díky čemuž si rozšíří obzor svých představ a doplní vlastní vjemy získané ostatními smysly.

! 5.1 Jak správně komunikovat s nevidomým studentem

- Prvotní iniciativa – **oslovení** – je vždy v ruku toho, kdo vidí z komunikační dvojice lépe (tedy Vás). K pozdravu připojte studentovo jméno (pokud zdravíme z dálky), aby věděl, že pozdrav patří jemu.
- Po oslovení nebo pozdravu by mělo následovat lehké **upozornění dotykem** (nikdy tak nečiňte v opačném sledu – hrozí silné polekání nevidomého studenta!).
- Pokud dotyčného studenta již znáte z přednášek, seminářů nebo cvičení, **oslovte jej jménem** a připomeňte i **Vaše jméno** – urychlí se tím Vaše identifikace jako komunikačního partnera.
- Nemusíte se bát **podat studentovi** na uvítanou nebo na rozloučenou **ruku**, avšak je vhodné jej o tomto gestu informovat.
- **Při odchodu** upozorněte nevidomého studenta na to, že se vzdalujete a ukončujete tím komunikaci.
- Při samotném rozhovoru **stůjte** k nevidomému studentovi **čelem** – má zpravidla velmi dobře vycvičený sluch a pozná, když se při rozhovoru otáčí jinam, případně je schopen identifikovat doprovodné nonverbální projevy jako například úsměv, nervozitu či nezájem.
- Při komunikaci **popisujte objekty** co nejpřesněji a **snižte hluk** v okolním prostředí na minimum.

obr. 4 → Osobní asistence u zrakově postiženého studenta

! 5.2 Jak správně komunikovat se slabozrakým studentem

- Studentovi se silnější slabozrakostí **detailněji popisujte** vzdálenější předměty, které jsou pro něj hůře registrovatelné.
- Při samotném setkání na sebe při pozdravu upozorněte **lehkým dotekem** – nejlépe na předloktí – aby dotyčnému jedinci bylo zřejmé, že hovoříte právě s ním a současně byl schopen lokalizovat Vaši pozici.
- Při komunikaci by na Vaši tvář mělo **dopadat světlo**, aby slabozraký člověk mohl lépe sledovat Váš výraz a mimiku. Zároveň on sám nebude oslňován přímým světlem.
- Vyvarujte se odleskům a nerovnoměrnému rozptýlení světla.
- Při písemné komunikaci využívejte **silných kontrastů** (pro tyto účely je vhodný např. tmavý fix se silnou stopou na bílém papíru) a pište velkými tiskacími písmeny.

5.3 Co je třeba dodržovat při výuce studenta se zrakovým postižením

- Důležitá je vždy **srozumitelnost** a co nejpřesnější **popis**, aby student obdržel základní informace, které následně rozšíří o další doplňující.
- Vyvarujte se nadbytečným informacím. U výkladu používejte **konkrétní pojmenování**, informace strukturujte. Užívejte kontrolní otázky, aby bylo zajištěno, že student všemu porozuměl.
- Užívejte v hojné míře **názorné pomůcky**, např. hmatové modely, reálné předměty, reliéfní vyobrazení.
- V případě, že informace předčítáte, **výklad nezkracujte**, bez vědomí studenta, neboť by mohlo dojít k vynechání něčeho, co je pro něj stěžejní.
- Při předčítání postupujte systematicky. Nejprve přečtete nadpisy, aby student znal osnovu, nebo obsah knihy/prezentace/čteného obsahu a následně čtete celý text.
- Nedoplňujte text žádnými svými postřehy ani komentáři navíc.

obr. 5 → Pomoc asistenta nevidomému studentovi

5.4 Příklad doporučení pro výuku studenta se zrakovým postižením

- student bude využívat trvalou/příležitostnou/pravidelnou **osobní asistenci** – potřebná pomoc při výuce, při orientaci v prostoru a ve studijních materiálech,
- student má nárok na **zapisovatelský servis** – zápis z přednášek, seminářů a cvičení, pomoc při práci s grafikou a symbolikou,
- **zvětšit podklady/texty** do výuky, při písemném zkoušení a zápočtech – font písma ve velikosti minimálně 16 bezpatkové,
- výukové materiály poskytnout **předem** (v dostatečném předstihu před přednáškou) v elektronické podobě,
- brát v potaz, že student **nevidí na tabuli**, nepřečte text v promítané prezentaci,
- při písemných/ústních/online zkouškách navýšit časovou dotaci o 50 %,
- zajistit **vhodné světelné podmínky** při výuce,
- umožnit využití diktafonu k nahrávání přednášek (po dohodě s vyučujícím),
- v případě výrazných obtíží při psaní (neúspěch u písemné zkoušky), studenta přezkoušet/dozkoušet ústně, nejasnosti nechat dovysvětlit,
- poskytnout více času na čtení a práci s textem,
- zajistit digitalizovanou studijní literaturu (ve spolupráci s knihovnou).

obr. 6 → Zapisovatelský servis

6. Student se sluchovým postižením

Komunikace se studentem se sluchovým postižením bude pravděpodobně vždy delší, proto mnohdy vyžaduje dávku trpělivosti. Důležité je nastavit si společně potřebný způsob komunikace a akceptovat individuální potřeby studenta. Častá bývá přítomnost dalších osob při výuce (asistent či tlumočník).

6.1 Jak správně komunikovat se studentem se sluchovým postižením

- Komunikujte vždy v **klidném prostředí** bez rušivých elementů a zvuků.
- **Mluvte** o něco pomaleji než běžně, artikulujte výrazněji, nikoliv slabikováním. Nekřičte, ani neměňte rytmus mluvy.
- V případě čárek, spojek a jiných výrazových prostředků **užijte pomlku**, pronášené sdělení je vhodné doprovázet gesty a mimikou.
- **Nepřeskakujte nečekaně** z jednoho tématu na druhé. Každou změnu předem oznamte.

obr. 7 → Znaková řeč

6.2 Co je třeba dodržovat při výuce studenta se sluchovým postižením

- Zajistěte výuku a individuální konzultace v **klidném prostředí** bez přídavných či rušivých zvuků.
- Prostor **přiměřeně osvětlete**, aby nesvítilo studentovi do očí nebo naopak nebyl v šeru či přitmě.
- Dodržujte výškovou úroveň a dostatečnou vzdálenost se studentem a udržujte s ním **oční kontakt** (student si určuje, kde bude sedět a jak je to pro něj vyhovující).
- Při **odezírání** potřebuje student neustále vidět na Váš obličej. Nepohybuje se po učebně, při výkladu příliš neotáčejte hlavu, ani se **neotáčejte zády** ke třídě a studentovi.
- **Neprovádějte současně více úkonů**: psaní na tabuli, ukazování obrázků a přednášení.
- **Předem poskytněte** poznámky k přednášce, záznamy, materiály, studijní literaturu (aby se student orientoval při výkladu v danou hodinu a byl na ni připraven).
- **Na začátku hodiny** uveďte téma přednášky, **na závěr** shrňte a zopakujte, případně napište, o čem byl přednes.
- **Užívejte jednoduché věty**, jasnou, stručnou a zřetelnou mluvu - vynechejte tzv. „slovní vycpávky“, „květnatá souvětí“.
- Umožněte studentovi použití **kompensačních pomůcek**, např. zesilovací soupravu, mikrofon, který přenáší hlas do sluchadel studenta.
- Pokud probíhá diskuse ve skupině, je vhodné **kruhové uspořádání** v učebně, aby student mohl sledovat diskusi. Na toho, kdo chce mluvit, pedagog poukáže a student se na něj může soustředit, protože jej dobře vidí. Pokud jsou k dispozici pomůcky pro zesílení zvuku, mělo by jich být užito.
- Ve výuce může být přítomen **tlumočník nebo přepisovatel**. V takovém případě poskytněte **podklady** k danému tématu **předem**, aby se mohli připravit.
- Student může využít **online přepis** prostřednictvím tabletu či mobilního telefonu.
- Pokud se chcete studenta dotázat, **mluvte přímo na něj**. Nemluvte na osobu, která tlumočí, či zapisuje.

obr. 8 → Nesprávné podmínky pro odezírání

obr. 9 → Správné podmínky pro odezírání s asistencí

6.3 Zásady správného odezírání při výuce

Odezírání je časově 10 × náročnější než vnímání řeči sluchovou cestou. Udává se, že odezíráním lze zachytit pouze 30 % artikulované řeči. Student nemůže zároveň psát zápisy a přitom odezírat, je to velmi náročné (unikají slova, větší chybovost).

Osvětlení

Dbejte na dobré světelné podmínky a osvětlení obličejů mluvčích k odezírání. Špatné či nevhodné světelné podmínky mohou vzhledem k náročnosti odezírání způsobovat únavu a vyčerpání. Dodržujte správné světelné podmínky s ohledem na denní dobu a vliv počasí.

Vzdálenost mluvčí osoby

Vzdálenost mezi odezírajícím studentem a mluvčím by neměla být větší než 3 m a menší než 0,5 m. Dbáme na to, aby hlavy komunikujících byly ve stejné výši. Pro studenta je odezírání mluvy dospělého člověka náročnější.

Řeč mluvčí osoby

Při komunikaci mluvíme obvyklým způsobem, zřetelně, s přiměřenou hlasitostí, případně pomalejším tempem. Odezírání znesnadňuje rychlá řeč, málo zřetelná, ale i příliš výrazná artikulace, mimika, která stírá artikulaci (smích, pláč, žvýkání). U žen je vhodné použít rtěnku (zvýrazňuje mluvidla a jejich artikulační postavení). Odezírání naopak znesnadňuje mužský knír nebo plnovous.

Obtíže při odezírání

Při komunikaci respektujte obtížnost odezírání některých konsonantů, např. P, B, M, T, D, N, C, S, Z, jejichž artikulační postavení je velmi podobné nebo které nelze odezířit (např. K, G, CH, H). Odezírat lze v českém jazyce pouze jednu třetinu hlásek, zbytek si osoba musí odvodit/domyslet dle bohatosti své slovní zásoby. Pokud dané slovo nezná, je velký předpoklad jeho špatného doplnění.

Důležité je, aby student přednesu rozuměl. Vyučující se však neptá „Porozuměl jste?“, neboť na to mu student vždy odpoví kladně. Ptejte se „Co jste mi rozuměl?“, „Rozuměl jste kapitole o ...?“ V případě neporozumění informaci zopakujte znovu, pomaleji, opište ji jiným způsobem, doplňte detaily.

6.4 Příklad doporučení pro výuku studenta se sluchovým postižením

- **osobní asistent** - studijní asistence bude zajišťována po dobu celé výuky včetně laboratorních prací, práce s technologiemi či fyzickým materiálem,
- **tlumočník, zapisovatelský/vizualizační servis** – bude zpřístupňovat mluvené slovo ve výuce, poskytovat zápisy z přednášek a cvičení,
- zajistit **podmínky pro odezírání** po celou dobu výuky, dohodnout se se studentem, kde pro něj bude v učebně nejlepší místo,
- při osobní komunikaci **dodržovat zrakový kontakt**, netočit se zády, přiměřeně artikulovat,
- u audio a video materiálů zajistit **titulkování**,
- brát v potaz, že při rozhovoru ve skupině student spíše jen odhaduje z kontextu,
- **navýšit čas** při písemných a ústních zkouškách/zápočtech/online testech až o 100 %,
- preferovat a akceptovat vždy **psanou formu** před ústní,
- **omezit ústní projev** před širším publikem, respektovat agramatismy v řeči,
- podklady na přednášky zajistit předem v elektronické podobě,
- umožnit častější individuální konzultace s vyučujícími,
- předem předat seznam odborné literatury, která bude vyžadována pro ukončení předmětu,

Doporučení pro výuku cizího jazyka

- vyloučit poslech a konverzaci s rodilým mluvčím,
- materiály poskytovat v písemné podobě,
- při komunikaci ve skupině zajistit dobré podmínky pro odezírání (uspořádání v kruhu, mluví vždy pouze jeden student),
- zajistit doplňující individuální výuku.

U studentů se sluchovým postižením se jedná o nácvik efektivní práce s psaným textem, jeho překladem, strukturováním, kontrolou jazykové správnosti. Často se studenta ptejte „Rozuměl jste, když jsem hovořil o ...?“ V případě nepochopení **zopakujte informaci znovu**, mluvte pomaleji, opište podstatu problému jiným způsobem, doplňte detaily. Student se sluchovým postižením má stejné právo na ucelené informace jako ostatní spolužáci.

obr. 10 → Nesprávně - současný výklad s obrazovou prezentací
obr. 11 → Správně - současný výklad s obrazovou prezentací

obr. 12 → Neadekvátní komunikační vzdálenost
obr. 13 → Adekvátní komunikační vzdálenost

7. Student s tělesným postižením

Přistupujte ke studentovi s tělesným postižením jako k rovnocennému komunikačnímu partnerovi. Samotná komunikace musí být co nejvíce komfortní pro obě strany – ať už se jedná o správnou komunikační pozici či vyvarování se některým, mnohdy neuvědomělým, způsobům chování, které by narušily optimální komunikační klima.

! 7.1 Jak správně komunikovat s tělesně postiženým studentem

- Vzhledem k tomu, že byl student přijat na vysokou školu, komunikační schopnosti jsou buď zcela zachovány, anebo Vás při prvním setkání sám upozorní na **specifika v komunikaci**, včetně možného využití augmentativní (tj. doplňkové) formy komunikace.
- Buďte při komunikaci sami sebou.
- Přistupujte ke studentovi jako k **rovnocennému** komunikačnímu partnerovi.
- **Ponechte prostor na vyjádření**, nesnažte se za studenta hovořit nebo dokončovat věty.
- Nepředstírejte, že studentovi rozumíte, když tomu tak není. Jistě se neurazí, když se **znovu zeptáte**, případně doptáte na informaci, která nebyla dostatečně srozumitelná.
- **Neopírejte se o mechanický vozík** či jinou kompenzační pomůcku, ani s ní svévolně nemanipulujte.
- Dbejte na to, aby interakce mezi Vámi a studentem s tělesným postižením probíhala v tzv. **symetrické pozici** (tzn., že se snížíte do jeho úrovně, a vidíte si do očí). Člověk sedící na ortopedickém či elektrickém vozíku nahlíží na okolní svět z podstatně nižší úrovně než ti, kdo stojí kolem něj. Za tohoto předpokladu bude moci student sedící na vozíku společně s Vámi vnímat mimiku, gestikulaci, ale i prostředí a dění okolo ze stejného úhlu (Slowík, 2010).
- **Nemluvte** studentovi s tělesným postižením **tzv. „do zad“**, jak je tomu na ilustrační fotografii (obrázek 13). Jestliže je komunikace zahájena v situaci, kdy tlačíte vozík, je vhodné (pokud Vám to fyzické síly dovolí) pokusit

se tlačít vozík jednou rukou a komunikovat s vozíčkářem z „boční“ pozice. Jelikož jsme si ale vědomi, že ne za všech okolností je to proveditelné, doporučujeme pokračovat v konverzaci až v okamžiku, jenž nebude vyžadovat fyzicky náročnější manipulaci s vozíkem.

- Mluvte **normálním** (tj. neafektovaným či jinak změněným) **hlasem** a vyvarujte se nadměrným projevům soucitu směřovaným k osobě studenta.
- Studentům s tělesným postižením většinou nevádí dotyky ostatních, v té míře jako u intaktní společnosti.
- Chyby se nedopustíte dokonce ani tehdy, když studentovi **potřesete zdravou rukou**. Dost možná se v této souvislosti setkáte s tím, že Vám ji sám nabídne, aby předešel případným rozpakům z Vaší strany (Slowík, 2010).

7.2 Co je třeba dodržovat při výuce studenta s tělesným postižením

- Student může být v univerzitních budovách doprovázen **osobním asistentem**, případně má přímo na přednáškách k dispozici studijního asistenta, který je mu nápomocen se zapisováním poznámek a s dalšími nezbytnými úkony spojenými se studiem (Hanková & Kasáčková, 2020).
- **Primárně komunikujte se studentem, nikoliv s jeho asistentem.**
- Asistent představuje, zjednodušeně řečeno, „studentovy ruce a nohy“, není v jeho kompetenci za daného studenta komunikovat.

7.3 Příklad doporučení pro výuku studenta s tělesným postižením

- **osobní asistent** - studijní asistence bude zajišťována po dobu celé výuky včetně laboratorních prací, práce s technologiemi či fyzickým materiálem, přesuny po budovách,
- **přepisovatel** - poskytuje studentovi zápisy z přednášek a cvičení,
- podklady na přednášky/semináře zajistit studentovi předem, aby si do nich mohl pouze doplňovat své poznámky během výkladu vyučujícího,

obr. 14 → Nevhodný způsob komunikace
obr. 15 → Vhodný způsob komunikace

- upřednostňovat spíše **ústní formu** zkoušení - umožnit oporu o vlastní přípravu, ponechat dostatek času k verbálnímu vyjádření,
- u písemné zkoušky/online testů **navýšit časový limit** až o 75 %, student má nárok na asistenta – zapisovatele (student diktuje, asistent píše či zaznamenává do PC),
- **příležitostná individuální výuka** je vhodná zejména v případech bariérovosti budovy či přesunu do jiné budovy v krátkém čase (kdy nestíhá student včas přejít) a studentovi není umožněno absolvovat danou výuku,
- zajistit pomoc či možnou modifikaci (bezbariérovost) při realizaci **odborné praxe** (bezbariérové pracoviště, asistent).

obr. 16 → Osobní asistence u pohybově postiženého studenta

8. Student se specifickými poruchami učení (dyslexie, dysgrafie, dysortografie, dyskalkulie)

Čtení a psaní patří společně s mluvenou řečí mezi základní informační kanály, skrze něž student získává nové informace. Snížená schopnost naučit se číst a psát může vycházet z přítomnosti specifických poruch učení, které jsou velmi často původci školního neprospěchu (Kovářová, 2015). Specifické poruchy učení (dále „dyslexie“) nejsou spojeny se sníženým intelektem.

! 8.1 Jak správně komunikovat se studentem s dyslexií

- Slovní sdělení může být z důvodu sníženého jazykového citu a nedostatečné slovní zásoby méně srozumitelné.
Nepoukazujte necitlivým způsobem (např. narážkami či posměšky) **na chyby**, kterých se student při písemné nebo verbální komunikaci dopustí.
- Uplatňujte **empatický** a rovnocenný **přístup**. V opačném případě hrozí, jak uvádí Klenková (2008), zvýšená pasivita a menší zájem studenta o komunikaci, stejně jako jeho omezené zapojení do diskuzních skupin či preferování neverbální komunikace.
- **Komunikujte v klidném prostředí**, bez rušivých podnětů, jež by ovlivňovaly koncentraci.

8.2 Co je třeba dodržovat při výuce studenta s dyslexií

- Využívejte podporující, partnerský a **vstřícný přístup**.
- Používejte spíše **kratší sdělení**, ověřujte si u studenta porozumění sdělenému.
- Berte v potaz studentovu **rychlejší unavitelnost** a ztrátu pozornosti.
- Buďte tolerantní vůči impulzivním projevům a emotivním až afektivním reakcím studenta, které by potenciálně mohly podnítit konflikt mezi vámi (Slowík, 2010).

- Poskytujte strukturovaný a **přehledný text při písemné komunikaci**.
Volte přiměřeně velké písmo, text čleňte do odstavců s jasně formulovanými informacemi a s minimálním výskytem cizích slov.
Pro usnadnění orientace zvýrazněte důležité pasáže.

8.3 Příklad doporučení pro výuku studenta s dyslexií

- navýšit **časovou dotaci** při práci s textem, písemné/ústní/online zkoušky, u přípravy na zkoušku o 25 % běžného času,
- tolerovat **vyšší specifickou chybovost** v písemném projevu (diakritika, vynechaná nebo přidaná písmena, záměna písmen, interpunkce), na gramatické chyby taktně upozornit,
- dát **možnost výběru písemné nebo ústní zkoušky**, zajistit klidnou místnost bez rušivých prvků,
- poskytnout studijní materiály v dostatečném předstihu před přednáškou seminářem v elektronické podobě,
- **studijní asistence** – možnost zapisovatele v určitých předmětech,
- respektovat pomalejší tempo práce.

Doporučení pro výuku cizího jazyka

- tolerovat fonetický zápis slov,
- hodnotit obsah nikoli formální úpravy textu, tolerovat obtíže s kompoziční výstavbou textu,
- umožnit **vícenásobný poslech** a delší dobu pro zpracování informací.

9. Student s poruchou autistického spektra (autismus, Aspergerův syndrom)

Studenti s poruchami autistického spektra (dále PAS) mají problémy s navazováním přiměřených vztahů se spolužáky i s vyučujícími, v porozumění základním pravidlům v sociální interakci. Objevují se zvláštnosti v chování – motorický neklid, mimoverbální pohyby, potřebují se častěji protáhnout, projít, často sledujeme neadekvátní a nečekané způsoby jednání.

! 9.1 Jak správně komunikovat se studentem s autismem

- Student s PAS nedokáže odhadnout, jak vhodně reagovat v různých situacích, kdy může vstoupit do konverzace druhých lidí, jak druhým naslouchat. Následkem toho se pak raději vyhýbá osobnímu kontaktu s druhými lidmi nebo se **chová nevhodným způsobem** (nepřiměřená mimika, gestika, postoj těla, chybí oční kontakt, těžkopádné vyjadřování, neschopnost iniciovat nebo udržet adekvátní komunikaci, potíže v porozumění řeči).
- **Konkretizace – vizualizace - individualizace.** Dodržujte pravidelnost v setkáních, rozvrzích, volbě míst, vizualizujte informace, úkoly či pohyby.
- Předcházejte **neočekávaným změnám**. Pokud máte naplánovanou schůzku se studentem, dejte mu vždy včas vědět změny v činnostech, setkáních, rozvrhu či výuce, a to také písemnou formou na webové stránky.
- Poskytněte studentovi důležité **informace** nejlépe v **písemné formě** před přednáškou.
- **Setkání** domluvte a potvrďte písemnou formou (e-mail, sms). V případě konzultací poskytněte studentovi krátký zápis ve formě shrnutí, na čem jste se dohodli (Sotáková & Šporclová, 2020).
- Nečekaně se studenta nedotýkejte.
- Mluvte jasně, konkrétně, bez ironických poznámek a vtipů.
- Při hovoru si častěji ověřujte, zda Vám student rozuměl (Čalkovská a kol., 2016).

9.2 Co je třeba dodržovat při výuce studenta s autismem

- Buďte trpěliví, ověřujte si, že předávaným informacím student správně rozumí, případně je zopakujte.
- Nezrychlujte tempo řeči.
- Pořizujte zápis ze setkání, aby měl student **shrnující informace**.
- Vytvořte prostředí, v němž bude mít student dostatek prostoru a času pro svou adaptaci.

- Pomozte studentovi s nastavením denního režimu na UTB, organizací a plánováním studijních záležitostí, např. s přípravou na zkoušku, s orientací v IS STAG, Moodle.
- Tolerujte častější či dlouhodobější absence.
- Dopřejte studentovi častější individuální konzultaci.
- Poskytněte studentovi studijní materiály v dostatečném předstihu před přednáškou/seminářem.
- Průběžně a rovnoměrně rozložte odevzdávání seminárních/závěrečných prací, držte se pevných termínů.
- Ponechejte více času na vykonání zápočtů/zkoušek nebo rozšiřte možnost náhradních termínů na delší období.
- Informujte studenta o všech náhlých změnách s dostatečným časovým předstihem (např. změna místnosti, změna času v rozvrhu).
- Ponechejte více času k orientaci v budově (kde se nachází pracovní jednotlivých vyučujících, studijní oddělení, atd.).
- Podporujte sociální integraci a přátelské vztahy v novém kolektivu.
- Využívat korekci textů.

9.3 Příklad doporučení pro výuku studenta s autismem

- **Osobní asistence/mentor** – pomoc s organizací studia, plánování a při pomenutí termínů zápočtů, zkoušek, předzápisů; pomoc s vracením knih do knihovny v daném termínu; pomoc s orientací v systému STAG,
- umožnit psaní zápisů na notebooku (ve výuce, zápočtech, zkouškách),
- při písemných/ústních/online zkouškách **navýšit časovou dotaci** o 50 % běžného času,
- dát možnost **ústního dozkoušení**, student je schopen písemně vyjádřit pouze základní myšlenky (ostatní se mu zdá nepodstatné), nebo se zaměřuje pouze na podrobnosti a detaily,
- zabezpečit zkouškovou situaci/prostor v klidném prostředí (v případě potřeby studenta individuálně),
- tolerovat **snížené sociální dovednosti** (nepozdraví, nepamatuje si tváře vyučujících, neumí adekvátně komunikovat),

obr. 17 → Student s autismem

- být shovívaví při řečovém projevu studenta – rychlá, překotná, méně srozumitelná mluva, neorganizované myšlenky.
- pokud nerozumíte, co Vám student sděluje, **doptat se a ujistit**, že jste jeho informaci správně porozuměli. Někdy je potřeba pokyn pomalu, srozumitelně zopakovat,
- požadavky definovat přesně a co nejvíce konkrétně.
- nepoužívat řečnické otázky, ironii, nadsázku, počkat si na odpověď bez nátlaku.
- dopřát častější **individuální konzultace** s vyučujícím.

10. Student s jinými obtížemi

(psychické obtíže, chronické somatické onemocnění, narušená komunikační schopnost)

Psychická porucha či somatické onemocnění objektivně brání studentovi plnit studijní povinnosti standardním způsobem. Studenti s jinými obtížemi se mohou díky vysokým studijním nárokům dostávat do stavů vyčerpanosti, stresu a spánkového deficitu. Mohou mít také potíže v řeči (neplýnulost, zadržávání), které se nejvíce projevují ve vypjatých stresových situacích (zkoušky, zápočty).

! 10.1 Jak komunikovat se studentem ve zhoršeném psychickém stavu

- Dbejte na **vlastní bezpečnost** a bezpečnost druhých, včetně samotného studenta (se stojícím člověkem nejednejte vsedě, udržujte si volnou ústupovou cestu, přizvěte k jednání kolegu). Zůstaňte sami v klidu,

obr. 18 → Mentor u studenta s autismem

- nepanikařte, pokuste se mít v dané situaci nadhled (příp. požádejte o pomoc někoho dalšího).
- Zkuste **realisticky odhadnout situaci**, orientujte se podle projevů studenta – jeho verbálních vyjádření (výhrůžky, nadávky, mlčení) a neverbálních projevů (neklid, třes).
  - Pokuste se **strukturovat situaci** přehledně pro všechny zúčastněné.
  - Zaveďte studenta do **bezpečné místnosti** či otevřeného prostoru nebo požádejte ostatní studenty, aby odešli.
  - Poskytněte studentovi dostatek prostoru a nedělejte nic, kvůli čemu by se cítil ohrožený (nepřistupujte k němu zezadu, nedívejte se mu upřeně do očí, nevyhrožujte mu, nezvyšujte hlas).
  - I mlčení je způsob komunikace, nebojte se **nechat studenta** nějaký čas **mlčet**. Zkuste vést rozhovor se studentem tak, abyste snižovali napětí jak jeho, tak své vlastní.
  - Pokud je student v panice, jeho schopnost vnímat okolí je velmi omezená. **Věďte rozhovor stručně a direktivně** („Tady se posadte“, „Řekněte mi, co se děje“).
  - Zmiňuje-li student opakovaně záměr spáchat sebevraždu, nebo si ublížit, **volejte záchrannou službu**.

10.2 Co je třeba dodržovat při výuce studenta ve zhoršeném psychickém stavu

- **Naslouchejte studentovi**, dejte dostatečný prostor jeho pocitům – vzteku, agresi, smutku (nechte ho brečet, dokud potřebuje: „Chce se vám plakat? Klidně můžete“).
- **Zjistěte, co se stalo**, že se student dostal do krize. (Co bylo podnětem? Jedná se o problémy spojené se školou? Nebo jinou oblastí jeho života?) Není potřeba situaci více řešit.
- **Vyhledejte další instituce**, které studentovi pomohou problémy řešit do hloubky, a odkážte ho na ně.
- Zaměřujte se na situaci **„ted a tady“**, neřešte minulost ani vzdálenější budoucnost.
- Vyhýbejte se fyzickému kontaktu.
- Naplánujte, co student může pro sebe udělat v rámci dané situace

v současné chvíli (zda je možné si vzít léky pro případ krize, zda může jít sám domů, nebo potřebuje doprovod, zda je vhodné kontaktovat jeho ošetřujícího psychiatra či rodiče, zda je třeba ho doprovodit do krizového centra, zavolat rychlou záchrannou službu).

- Zvažte, jaké jsou **možnosti řešení krize** v dané situaci (zda lze přesunout termín konzultace, zkoušky, zda postačí chvíle oddechu apod.), a nabídněte je studentovi.
- Vyjadřujte se v jednoduchých větách („Jak Vám je?“, „Co se stalo?“).
- Zopakujte **podstatné informace**.
- Ujistěte se, že je studentovi jasný plán, který jste vytvořili a **zrekapitulujte** ho (Čalkovská, 2016).

! 10.3 Příklad doporučení pro výuku studenta s jinými obtížemi

- Zcela vynechat či **eliminovat nepřipravené veřejné zkoušení**, prezentace či čtení (vypracovaný úkol/prezentaci odevzdat v písemné formě),
- **studijní materiály** poskytnout předem v elektronické podobě,
- preferovat písemné vyjadřování a písemné zkoušení,
- při písemných/ústních zkouškách/online testech **navýšit časovou dotaci** o 25 %, (stres, nervozita, neklid, rozbíhavé myšlení) – dát více času na soustředění, na odpověď,
- při ústním projevu být shovívavý a tolerantní k případným neplynulostem v řeči. Pauzy při odpovědi nemusí znamenat neznalost látky,
- **zkoušky realizovat** pokud možno **individuálně**, na konkrétním postupu se předem domluvit s vyučujícím,
- po dohodě studenta s vyučujícím zajistit **individuální zkoušení** či individuální místnost,
- zajistit vstřícné, podporující a klidné prostředí (diskomfort studenta vede ke zhoršenému výkonu),
- **tolerovat kolísavou pozornost** ve výuce, soustředěnost se velmi rychle snižuje (odchody během výuky, častější pauzy), zvláštnosti v chování (motorický neklid, nesoustředěnost, roztěkanost myšlenek, tenze,

- nervozita, tréma),
- tolerovat **častější absence** ve výuce ze zdravotních důvodů,
  - umožnit častější konzultace s vyučujícími,
  - **studijní asistence** – zápisy z výuky, podávání informací, pomoc studentovi dle aktuální potřeby,
  - **individuální studijní plán** - individuální plnění předmětů bude nastaveno s tutorem v případě zhoršeného zdravotního dle stavu studenta,
  - v době hospitalizace udržovat se studentem pravidelný kontakt, byť jen písemný, aby nezůstal izolován od kolektivu.

obr. 19 → Student ve zhoršeném psychickém stavu

11. Závěr

V příručce naleznete základní soupis opatření, která vedou k vyrovnání studijních podmínek studentů s ohledem na jejich postižení, zásady komunikace a specifikaci přístupu ke studentům. Poskytované služby a modifikace si nekladou za cíl snižovat studijní nároky, doporučované postupy jsou příkladem dobré praxe a respektují individuální specifika studenta. Každý student musí prokázat odpovídající úroveň studijních výsledků, které jsou nutné pro dosažení požadovaného výstupu a kvalifikace. Úspěšné studium a zapojení všech studentů bez výjimky do života univerzity je smyslem naší činnosti.

12. Zdroje

Literatura

- [1] Čalkovská, B. (2016). *Bezbariérové ČVUT – Informace o přístupnosti objektů ČVUT pro osoby se zdravotním postižením*. Praha: ČVUT.
- [2] Hanková, M. & Kasáčková, J. (2020). *Metodická příručka pro studenty UTB aneb máme spolužáka se specifickými potřebami*. Zlín: UTB ve Zlíně.
- [3] Kovářová, R., Janků, K. & Hampl, I. (2015). *Poradenský systém pro osoby se speciálními potřebami v České republice*. Ostrava: Ostravská univerzita
- [4] Slowík, J. (2010). *Komunikace s lidmi s postižením*. Praha: Portál.
- [5] Sotáková, H. & Šporclová, V. (2020). *Metodika přístupu ke studentům s poruchou autistického spektra*. Praha: Centrum Carolina.
- [6] Vojtěšková, et al. (2020). *Průvodce pro studenty se specifickými potřebami na UTB aneb na co mám nárok při studiu*. Zlín: UTB ve Zlíně.

Seznam obrázků

- Obr. 1 Prostorová orientace, str. 9
- Obr. 2 Inkluzivní přístup, str. 11
- Obr. 3 Přístup ke studentovi, str. 12
- Obr. 4 Osobní asistence u zrakově postiženého studenta, str. 14
- Obr. 5 Pomoc asistenta nevidomému studentovi, str. 15
- Obr. 6 Zapisovatelský servis, str. 16
- Obr. 7 Znaková řeč, str. 17
- Obr. 8 Nesprávné podmínky pro odezírání, str. 19
- Obr. 9 Správné podmínky pro odezírání, str. 19
- Obr. 10 Nesprávně - současný výklad s obrazovou prezentací, str. 22
- Obr. 11 Správně - současný výklad s obrazovou prezentací, str. 22
- Obr. 12 Neadekvátní komunikační vzdálenost, str. 23
- Obr. 13 Adekvátní komunikační vzdálenost, str. 23
- Obr. 14 Nevhodný způsob komunikace, str. 26
- Obr. 15 Vhodný způsob komunikace, str. 26
- Obr. 16 Osobní asistence u pohybově postiženého studenta, str. 27
- Obr. 17 Student s autismem, str. 32
- Obr. 18 Mentor u studenta s autismem, str. 33
- Obr. 19 Student ve zhoršeném psychickém stavu, str. 36

Seznam zkratk

AP	Akademická poradna
Centrum	Centrum pro studenty se specifickými potřebami
IS STAG	Informační systém STAG
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
PAS	Poruchy autistického spektra
SP	Specifické potřeby
UTB	Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

 Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

© Gabriela Vojtěšková, 2021

Název: Podpora studentů se specifickými potřebami

Příručka pro akademické pracovníky Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně

Autoři: Mgr. et Mgr. Gabriela Vojtěšková

Vydavatel: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, www.nakladatelstvi.utb.cz

Grafická úprava: MgA. Dušan Wolf

Obálka: MgA. Kristýna Londinová

Fotografie: J. Salač, archiv autorky

Pořadí vydání: První

Vydáno elektronicky

Rok vydání: 2021

ISBN 978-80-7678-022-4

